

Katri Kangas

KANTELEENSOITON OPETTAJAN TAUSTOJA JA HAASTEITA

KANTELEENSOITON OPETTAJAN TAUSTOJA JA HAASTEITA

Katri Kangas
Opinnäytetyö
Kevät 2018
Musiikin tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu

Musiikin tutkinto-ohjelma, musiikkipedagogin suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Katri Kangas

Opinnäytetyön nimi: Kanteleensoiton opettajan taustoja ja haasteita

Työn ohjaaja: Jouko Tötterström

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2018

Sivumäärä: 36 + 1

Tällä opinnäytetyöllä halusin selvittää kanteleen, kanteleensoiton ja kanteleensoiton opetuksen historiaa, taustoja ja haasteita. Aihe kumpusi oman työkokemuksen kautta, kun olin kokenut konkreettisimpana haasteena opetus- ja nuottimateriaalin vähyyden. Tätä kautta lähdin selvittämään, mitä muita haasteita kanteleensoiton opettajilla on.

Työn tavoitteena oli saada selville kanteleensoiton opettajien ongelmia, haasteita, selvitettäviä asioita ja mahdollisia ratkaisuja niihin. Ottamalla selvää kantelemaailman historiasta halusin saada syvempää ymmärrystä omaan alaani. Haastatteleamalla kuutta kanteleensoiton opettajaa sain uusia näkökulmia kanteleensoiton opettajuuteen sekä opetukseen.

Opinnäytetyö pohjautuu kanteleensoiton historian tutkimiseen sekä kuuden kanteleensoiton opettajan haastatteluun. Kanteleen ja kanteleensoiton historiasta on kirjoitettu verrattain vähän ottaen huomioon kanteleen iän. Eniten asiasta löytyy tietoa Kanteleliiton ylläpitämästä Kantele-lehdestä sekä Blomsterin toimittamasta Kantele-kirjasta (2010). Haastattelemani kanteleensoiton opettajat toimivat opettajina Pohjois-Suomen alueella, joten heidän vastauksensa antavat kuvaa tältä alueelta. Haastattelu tehtiin kahden vastaajan kanssa suullisesti ja neljän vastaajan kanssa sähköpostitse.

Tutkimuksessani sain selville, että vaikka kanteletta on soitettu useita satoja vuosia, sen määrätietoinen opettaminen on nuorta. Tämä näkyy kanteleensoiton opettajien yhtenä haasteena, kun opetusmenetelmät ja -tekniikat kehittyvät vielä. Kanteleensoiton opettajat toimivat omassa opetuspaikassaan useimmiten yksin, mikä edellyttää heiltä suurta vastuuta opetuksestaan.

Vaikka määrätietoinen kanteleensoiton opetus on nuorta, sillä on edessä kehittyvä ja monipuolinen tulevaisuus. Kun kanteleensoiton opettajat haluavat itse kehittää alaansa ja olla vertaistukea toisillensa, ala kehittyy kokonaisuudessaan. Jatkona tälle työlle olisi koko Suomen kattava kanteleensoiton opettajien haastattelu ja selvitys siitä, miten he haluaisivat kehittää kanteleensoiton opetusta. Vertailun vuoksi haastattelun voisi tehdä myös sellaisen instrumentin opettajille, joilla on pidempi opetushistoria kuin kanteleella.

Asiasanat: musiikkiin historia, kantele, musiikkikasvatus, muusikot, Kanteleliitto

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Music, Option of Music Pedagogy

Author: Katri Kangas

Title of thesis: Kantele Teachers' Backgrounds and Challenges

Supervisor: Jouko Tötterström

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2018 Number of pages: 36 + 1

This thesis dealt with history, background and challenges of the Finnish national instrument kantele, playing the kantele and teaching the kantele. This subject arose from my personal experience when realizing that as a kantele teacher there is much less teaching material and sheet music.

The main aim of this thesis was to find out problems, challenges, soluble facts and potential solutions for kantele teachers. Another aim was to deepen my personal understanding for my kantele interest. By interviewing six kantele teachers I got new points of view for being a kantele teacher and as well as teaching itself.

The thesis is based on the history of playing the kantele and interviewing six kantele teachers. There is little written information compared to the kantele's long history. Kantele journal, published by Union of Kantele, and Kantele book (2010), edited by Blomster, contain most information of the kantele. Kantele teachers living in Northern Finland were interviewed so the answers will illustrate this geographical area. Two kantele teachers were interviewed in person and four by email.

This study showed that purposeful kantele teaching is young even though as an instrument the kantele is ancient. As a young field it gives a challenge for kantele teachers because teaching methods and technique are still evolving. Kantele teachers are usually working alone in their music institutions and this means great responsibility for their teaching.

Even though purposeful kantele teaching is young, it has an evolving and eclectic future. When kantele teachers want to evolve their interest and want to be supportive to each other, the entire kantele field will evolve.

This study could be continued by interviewing kantele teachers living all over Finland and reflecting how they want to evolve kantele teaching. Furthermore, these interviews should be compared to some other instruments which have a longer history of their teaching.

Keywords: music pedagogy, kantele, history, teaching, musician, Union of Kantele

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	KANTELEEN HISTORIA	7
2.1	Kantele soittimena	7
2.2	Väinämöisestäkö se kaikki lähti?	8
2.3	Paul Salminen	9
2.4	Salmisen jatkajat	10
3	KANTELEENSOITTAJIEN JA OPETTAJIEN KOULUTUS	12
3.1	Kanteleensoiton opetuksen alkuhistoria	12
3.2	Kantele pääsi musiikkioppilaitoksiin	12
3.3	Kanteleliitto	14
3.4	Kantele joka kouluun	14
3.5	Kanteleensoiton opettajat	15
3.6	Nykypäivän kantele	16
4	KANTELEENSOITON OPETTAJIEN HAASTATTELUN TULOKSET	18
4.1	Soitinvalintana kantele	19
4.2	Ammatiksi kanteleensoiton opettaja	20
4.3	Käsitys omasta opettajuudesta opiskeluaikana ja päästessä työelämään	21
4.4	Ratkaistavia asioita omasta opetuksesta ja opettajuudesta opiskeluaikana	22
4.5	Haasteita ja ratkaistavia asioita omasta opetuksesta ja opettajuudesta nykyään	23
4.6	Käytännön ongelmia kanteleensoiton opetustyössä	25
4.7	Nuottimateriaalin saaminen itselle ja työpaikalle	28
4.8	Kanteleen eriarvoisuus	28
4.9	Muut esille tulleet asiat	30
5	POHDINTA	32
	LÄHTEET	34
	LIITTEET	37

1 JOHDANTO

Valitsin opinnäytetyön aiheeksi kanteleensoiton opettajien taustat ja haasteet, koska olen huomannut omassa kanteleensoiton opetustyössäni haasteita. Halusin saada selville, onko muilla kanteleensoiton opettajilla samankaltaisia selvitettäviä asioita ja mitä he pitävät työssään haasteellisena. Lisäksi halusin tietää, ovatko he löytäneet ratkaisuja omiin haasteisiin. Haastattelin opinnäytetyötäni varten kuutta kanteleensoiton opettajaa, joilta kysyin opettamiseen ja omaan opettajuuteen liittyviä kysymyksiä.

Haastattelua suunnitellessani halusin avata kanteleensoiton historiaa ja kanteleensoiton opetuksen historiaa. Lähdin siis tutkimaan, mikä kantele on sekä kuka sitä on soittanut ja opettanut. Selvitin, miten kansansoitin kantele on päätynyt musiikkiopistoihin sekä kouluihin koulusoittimeksi. Tutkimuksessani otin selvää kanteleensoittajien sekä kanteleensoiton opettajien taustoja. Lähemmin tutustuin Kreeta Haapasaloon, Akilles Ockenströmiin, Paul Salmiseen, Ulla Katajavuoreen, Marjatta Puupposeen, Ida Elinaan sekä Maija Kauhaseen. Näillä kaikilla on ollut suuri merkitys kanteleensoiton näkymiselle ja tunnetuksi tekemiselle.

Tutkimalla kanteleen, kanteleensoiton ja kanteleensoiton opetuksen historiaa sain selville oman instrumenttini juuria. Tällä työllä pääsin avaamaan itselleni ja muille kanteleensoiton opetuksesta kiinnostuneille, miksi kanteleensoiton opetus on samalla ihana ja haasteellinen asia. Halusin tutkia tämän ikivanhan ja samalla modernin soittimen pääsyä oikeiden instrumenttien joukkoon. Kanteleilla voidaan soittaa nykyisin monipuolisesti taide-, kansan sekä populaarimusiikkia.

2 KANTELEEN HISTORIA

Useimmat tutkijat, arkeologit sekä kielitieteilijät arvioivat kanteleen olevan noin kaksi tuhatta vuotta vanha soitin. Se on maantieteellisesti kehittynyt samanaikaisesti eri puolilla Itämeren aluetta, mutta tutkijat, arkeologit ja kielitieteilijät kertovat erilaisia näkemyksiä kanteleen esihistoriallisesta alkuperästä, iästä ja levinneisyydestä. Kantele luokitellaan soitinhistoriallisesti keskiaikaisiin psaltereihin eli psalterium-soittimiin sekä eurooppalais-aasialaisiin sitra-soittimiin. (Smolander-Hauvonen 1998, 13.)

Kantele ei ole pelkästään suomalainen soitin, vaan kaikkialla maailmassa on kanteleen kaltaisia kielisoittimia: vaakatasossa olevia kieliä ilman otelautaa. Kuitenkin kanteleen muotoisia soittimia on ainoastaan Itämeren itä- ja pohjoispuolella: Virossa, Liettuaassa, Latviassa, Luoteis-Venäjällä, Inkerissä, Vepsässä, Karjalassa ja Suomessa. Näillä alueilla vanhakantaisten koverrettujen kanteleiden yhdennäköisyys on yllättävän samankaltaista. (Laitinen 2010a, 17–18.)

Kantele on monimuotoinen soitin. Soitinrakentajamestari Rauno Nieminen kuvasi, että Suomessa kaikkia vähänkin kanteleen näköisiä soittimia on nimitetty kanteleeksi. Hän oli kuitenkin sitä mieltä, että nykyaikaiset kanteleet ovat periaatteessa sitroja, koska kielet ovat samansuuntaisia. Viuhkamaisesti asetellut kielet kanteleissa ovat helpottaneet sulkutyylillä soittamista. Mutta Nieminen toteaa, että jos kantele määritellään siten, että siinä on koppa ja kieliä, niin sittenhän kaikki sellaiset soittimet ovat kanteleita (Träskelin 2014b, 10–11).

2.1 Kantele soittimena

Yrjö Blomstedt kirjoitti vuonna 1902, että kantele on kadonnut ja sen soittotaito on unohtunut. Kanteleella ei kyetä enää herättämään hartautta pimeissä pirteissä pyhäiltöinä kotoväen keskuudessa. Hän esitti elvytyskeinoksi kanteleen hankintaa jokaiseen taloon lasten ja vanhempien käyttöön. (Tenhunen 2010, 171.) Aapo Similä kirjoitti vuonna 1947, että kotimaassamme jokaiseen kuoromerkkiin liitetään kuva kanteleesta, mutta kanteleen hoivaaminen on olematonta. Hän nosti kuitenkin Ulla Katajavuoren, Marjatta Puupposen ja Väinö Hallikaisen kanteleen nostattajiksi museokuriositeetista pois takaisin konserttisoittimeksi. Hän pauhasi, miten harvoin kanteletta

kuullaan kulttuurijuhlissa, ja pohti, mistä ilmestyisi mesenaatteja, joiden avulla kantele jälleen kuuluttaisi Suomen kunniaa maailmalle. (Tenhunen 2010, 192.)

”Kanteleesta on tullut klassisen musiikin täysverinen soitin”, kertoo Laitinen Kantele-kirjassa, artikkelissa Kanteleen ihme (2010a, 11). Tästä ovat todisteena lukuisat modernit säveltäjät ja sävellysten esitykset. Kanteleella soitetaan nykyään kuitenkin monipuolisesti kaikenlaista musiikkia, kansanmusiikkia, jazzia, rockia, muinaisia improvisaatioita ja japanilaista koto-musiikkia. Kanteletta soitetaan yksin ja yhdessä kanteleyhtyeissä ja -orkestereissa. Näiden erilaisten soittotapojen ja sävellysten myötä kantele uudistuu ja kehittyy soittimena. Kanteleita rakennetaan enemmän kuin ennen. (Sama, 11.)

2.2 Väinämöisestäkö se kaikki lähti?

Ensimmäinen mielikuva kanteleensoittajista liittyy Kalevalan Väinämöiseen. Hän on monien mielestä ensimmäinen kanteleensoittaja ja kanteleen keksijä. Kalevala liittyy hyvinkin olennaisesti kanteleeseen, koska siinä kerrotaan kanteleen syntytarina ja se on monille ihmisille tuttu. Mutta enää kantele ei koostu hauen leukaluusta eikä jokainen kanteleensoittaja ole parrakas vanha mies.

1800-luvun tunnetuin talonpoikaisnainen ja tunnetuimpia naistaiteilijoita oli Kreeta Haapasalo (1813–1893). Hän kulki neljännesvuosisadan ajan kanteleineen ja lauluineen koko Suomen Suuriruhtinaanmaan läpi aina Pietariin ja Tukholmaan saakka. Ensin hän kävi herrojen hoveissa ja sitten markkinoilla ja kansanhuveissa. (Laitinen 2005, 5.) Haapasalo oli ensimmäisiä kanteleensoiton ammattilaisia tai ammattimaisesti toimineita soittajia (Koistinen-Armfelt 2016, 14).

Haapasalon jalanjäljissä kerrotaan kulkeneen Akilles Ockenström (1867–1898), jonka isä Aleksander Ockenström (1834–1882) on perimätiedon mukaan saanut kanteleensoiton oppia Elias Lönnrotilta (Laitinen 2010b, 161). Ockenström oli kanteleensoittajana erityislahjakkuus. Hän oli kehittynyt kouluaikana isänsä opissa Suomen parhaaksi kanteleen soittajaksi. Muuten hänen nousuaan vuosisadan lopun tärkeimmäksi kanteletaiteilijaksi ei voida selittää, varsinkin kun hän oli vasta 18-vuotias. (Sama, 161–162.) Hänestä tuli kanteleensoiton ensimmäinen ammattilainen (Jalkanen 2010, 322).

Tenhunen kirjoittaa (2010, 182), että Tietosanakirjassa vuodelta 1912 Haapasalon ja Ockenströmin jälkeen ilmaantui yhä useampia kantelekonseranttien pitäjiä niin kaupungeissa kuin maaseudulla. Liikkeellä oli laatikko-, koneisto- ja koverrettujen kanteleiden kiertäviä soittajia. Nämä tekivät kanteletta tunnetuksi ja pitivät kanteleensoittotaitoa elossa. Myös useat Raja-Karjalan kanteleensoittajat tahtoivat päästä 1900-luvun alun menestyksen markkinoille. Menestyksen innoittamina soittotaidot havaittiin rahanarvoiseksi ja samalla haluttiin vanhaa karjalaista perinnettä tehdä yleisölle tunnetuksi myös muualla. (Tenhunen 2010, 182 ja 193.)

Kantele kulki sotavuosina monen harrastajan mukana rintamalle. Kanteleensoittajille oli tarvetta myös muun muassa asevelijuhlissa ja rintamamiesten kotiuttamisjuhlissa sekä maanpuolustusjuhlissa. Marjatta Puupponen joutui vähän yli 20-vuotiaana soittamaan kanneltaan haavoittuneille sotilaille, joilla oli elinaikaa enää vain muutamia tunteja tai päiviä. Myös Ulla Katajavuori esiintyi sotavuosina ja oli rintamakiertueella 1941–1944. Katajavuori myös piti konsertin itsenäisyyspäivänä 1946 Helsingin keskusvankilassa sotasyllisyystuomiota istuvalle presidentille Risto Rytille ja sota-ajan hallitukselle. (Laitinen 2010, 202.)

Kantele herätti kiinnostusta myös 1930-luvun Saksassa (Jalkanen 2010, 352). Huttu-Hiltusen ohjaamassa dokumentissa Himmlerin kanteleensoittaja (2014) kerrotaan, kuinka suomalainen opiskelija Yrjö von Grönhagen tapaa Saksassa matkalla Pariisista Helsinkiin SS:n ja Gestapon päällikön Heinrich Himmlerin, joka osoitti kiinnostusta suomalaiseen kanteleeseen. Grönhagen lähti Himmlerin lähipiiriin kuuluvan kansanmusiikkitutkijan Fritz Bosen kanssa Karjalaan tutkimaan arjalaisuuden alkukodin lähteitä. Miehet saivat äänitettyä kansanlauluja, runolauluja, itkuja ja kantelesoitteita. (Jalkanen 2010, 354.) Tutkimusmatkan jälkeen Bose luovutti aineistonsa ja Grönhagen lahjoitti 5-kielisen kanteleen Himmlerille. Himmlerin kerrotaan ihastuneen tutkimustuloksista niin paljon, että tämä harkitsi kanteleensoiton opetusta SS-kerhoissa. (Sama, 355.) Jalkanen pohti asian olleen kohteliasta small talkia onnistuneen keruuretken merkeissä (2010, 355).

2.3 Paul Salminen

Paul Salminen syntyi Inkerinmaalla (Smolander-Hauvonen 1998, 33). Hän oli sisaruksista keskimäinen ja kirkonkirjojen mukaan hän syntyi 11.10.1887. Nimeksi hän tuolloin sai Paavo Benjamin Paavonpoika Hinkkanen. Hän kävi täydentämässä opintojaan Suomessa 1912–1914, jolloin hän tutustui tulevaan vaimoonsa Ida Maria Salmiseen. (Sama, 36.) Paavo Benjamin ja Ida

tapasivat myöhemmin uudelleen toisensa ja menivät naimisiin Pietarissa 10.1.1918, jolloin Paavo Benjamin vaihtoi etunimensä Paul Benjamiksi ja otti vaimonsa sukunimen. (Smolander-Hauvonen 1998, 37.)

Salminen sai hyvän perusopetuksen muusikkouraansa Pietarin konservatoriossa. Hän soitti tällöin vetopasuunaa. (Smolander-Hauvonen 1998, 39.) Suomeen pysyvästi muutettuaan 1920 Salminen kiinnitettiin moniin eri orkestereihin vetopasuunansoittajaksi (sama, 41). Kantelesoitimista ja niillä esitetystä kansanmusiikista Salminen oli kiinnostunut jo lapsuudesta lähtien, mutta ammattimuusikoksi kehittyessään häntä ei enää tyydyttänyt yksinkertainen kansanmusiikki. Häntä alkoi kiehtoa ajatus kanteleen käyttömahdollisuuksista klassisen musiikin esittämisessä. (Smolander-Hauvonen 1998, 42.)

Sävelvaihtajakoneistolle Salminen sai patentin 1921. Kantele varustettiin seitsemällä vivulla, joilla voitiin soittaa ylennyksiä ja alennuksia kesken kappaleen ja vaihtaa sävellajia. Näin kanteleella oli mahdollista soittaa myös taidemusiikkia. Sävelvaihtajakoneiston lisäksi Salminen keksi kanteleeseen saranoidun ja pehmustetun sammutuslaudan sekä kaarevan tappilistasivun. Näiden uudistusten myötä kanteleen käyttö monipuolistui ja suurkanteletta voitaisiin käyttää enemmän soolo- ja säestyssoittimena. Aikalaislehdet kirjoittivat palstoillaan, että Salminen on poistanut ”tavallisen” kanteleen puutteet. (Tenhunen 2010, 197.)

Salminen oli ensimmäinen virallinen kanteleensoiton opettaja (Jalkanen 2010, 326). Hän sovitti itse laulusävelmiä ja soittinmusiikkia kanteleelle, koska kanteleensoiton opetukseen ei ollut olemassa valmista nuottimateriaalia (Jalkanen 2010, 326; Smolander-Hauvonen 1998, 43). Näitä sovituksia Salminen käytti omissa opetuksissaan (Jalkanen 2010, 326). Sovitusten tekemisen lisäksi Salminen uudisti kanteleen soittotekniikkaa (Smolander-Hauvonen 1998, 43).

2.4 Salmisen jatkajat

Paul Salmisen oppilaat olivat parhaita mainosvaltteja Salmisen työlle. Näitä olivat muun muassa Marjatta Puupponen, Ulla Katajavuori, Kerttu Haapasalo ja Väinö Hannikainen. Suomen kantelekulttuurissa niin soittimissa, soittotekniikoissa kuin musiikissakin näkyy ja kuuluu yhä Salmisen työn jäljet. (Tenhunen 2010, 202.)

Tunnetuin Salmisen oppilaista oli Ulla-Kyllikki Katajavuori-Koskimies (1909–2001). Hän oli Kantele-lehden (Sopanen 2001, 11) mukaan ”raumalaissyntyinen ja esimerkki perusteellisuudesta ja musiikin tinkimättömyyden selkeyteen, viimeisteltyyn toteuttamiseen halunneesta ja myös osan- neesta taiteilijasta, kantelemusiikin musikaalisesta tulkista”. Katajavuori oli aikansa kanteleensoit- tajiista poikkeava ihminen. Hän harjoitteli tuntikausia peräänantamattomalla tarkkuudella ja val- misteli näin soittamiensa kappaleiden tulkintaa. Tekniset ja taiteelliset osaamiset kertoivat taiteel- lisen osaamisen ylätasosta. Vaikka hän kiersi maailmaa soittaen kanteletta, hän ei paistatellut julkisuuden palstoilla. (Sama, 11.)

Marjatta Puupponen-Markkula (1920–2001) oli toinen Salmisen menestyneistä oppilaista. Hän syntyi Laukaalla ja vaikutti Helsingissä kanteletaiteilijana sekä peruskoulun johtajaopettajana. Hän oli myös aikansa yksi merkittävimmistä kanteletaiteilijoista, jotka tulivat tunnetuiksi 1940- luvun jälkeen muun muassa Suomen Yleisradiossa ja televisiossa toistuvilla esiintymisillään. (Sopanen 2001, 12.) Radion kuuntelijoille tulivat tunnetuksi Puupposen herkätkä tulkinnat hengelli- sistä ja kansanlaulupohjaisista musiikeista (Huotari 2002, 19). Kanteletaiteilijana Puupposella oli vahva ja selkeä kosketus soittimeensa sekä herkkä ja sielukas tulkintatahto, jonka hän halusi välittää oppilailleen. Hän harjoitteli tunnollisesti jokaista esiintymistä varten. (Sopanen 2001, 12.)

3 KANTELEENSOITTAJIEN JA OPETTAJIEN KOULUTUS

Kanteleensoiton koulutus ja opetus on historiassa verrattain uutta ja sitkeän työn tulos. Ulla Katajavuori on todennut vuonna 1972, että tuskin kukaan uskaltaa pyrkiä konsertoivaksi kanteletaiteilijaksi. (Tenhunen 2010, 300.) Kun kanteleen teemavuotta vietettiin vuonna 1975, soitin oli enemminkin museoesine kuin käyttösoitin. Kantele oli unohduksissa. Tällöin ammattimaisia kanteleensoittajia ja -rakentajia oli vain harvoja. Käytössä oli vain muutamia kantelemalleja. Kantelekulttuuria alettiin elvyttää Sibelius-Akatemian opettajan Martti Pokelan ja oppilaiden, Kansanmusiikki-instituution, Kanteleliiton sekä yksittäisten kanteleaktiivien johdolla. (Sama, 299.)

3.1 Kanteleensoiton opetuksen alkuhistoria

Ennen vanhaan kanteletta on soitettu itselle, ja soitetaan yhä tänäkin päivänä (Laitinen 2010a, 11). Asplund mainitsee Kantele-kirjassaan (1983, 39–48), että 1800-luvulla Raja-Karjala oli paikka, jossa kanteleensoitto säilytti asemansa. Hän mainitsi samassa kirjassa useista kanteleensoittajista, mutta mainintaa ei ole, kuka näitä soittajia olisi opettanut (sama, 39–48). Kenties nämä Raja-Karjalan kanteleensoittajat ovat olleet osa näitä ”itselleen soittajia” tai ovat jopa itse oppineita.

1800–1900-luvun taitteessa oppia saatiin soittajamestareilta. Kreeta Haapasalon tyttärenpoika Hjalmar Räisänen lienee saanut oppinsa isoäidiltään ja alkoi oppien myötä opettaa itse. Räisänen opetti Pasi Jääskeläistä. (Tenhunen 2010, 183.) Myös Akilles Ockenström opetti paljon ja kirjoittanut kanteleoppaan. Ockenströmin oppilas taas opetti Limingassa. (Tenhunen 2010, 183–184.) Näin saatiin siirrettyä mestarilta kisällille kanteleensoittamisen perinteitä ja tietoa. 1900-luvun alussa kanteleita myytiin jo ympäri Suomen. Samalla oli soitonhaluisille tarjolla oppimateriaalia ja opetusta. (Sama, 172–173.)

3.2 Kantele pääsi musiikkioppilaitoksiin

Paul Salmisen keksimä konserttikantele otettiin vuonna 1922 perustetun Sivistysjärjestöjen Kansankonservatorion opetusohjelmaan toisena toimintavuotenaan. Opettajana oli Salminen itse. Tämä oli klassisen kanteleensoiton opetuksen alku. Salminen kehitteli itse oppimateriaalia sekä

pedagogiikkaa. (Tenhunen 2010, 197–198.) Hän toimi tässä opetustehtävässä 26 vuotta (Smolander-Hauvonen 1998, 43). Salmisen jatkajaksi Sivistysjärjestöjen Kansankonservatorioon tuli alan nimekkäin taiteilija Ulla Katajavuori. Hän oli samalla ensimmäinen kanteleopettaja Hämeenlinnan musiikkiopistossa vuodesta 1953 alkaen. Hämeenlinnassa kanteletta soitettiin vuoteen 1963 asti. Tänä aikana Katajavuoren sijaisina toimi edellä mainituissa oppilaitoksissa Kerttu Haapasalo, Marjatta Puupponen ja Urpo Pylvänäinen. (Tenhunen 2010, 202.)

Kanteleen puolestapuhujaksi nousi 1950-luvulla Martti Pokela (1924–2007) (Laitinen 2007, 27; Lång & Väänänen 1993, viitattu 13.5.2018). Pokela tuli 1950-luvulla tunnetuksi juurikin kanteleensoittajana. Hänen ansiostaan kiinnostus kanteleeseen alkoi kasvaa ja kanteleen käyttöala laajentui. (Lång & Väänänen 1993, viitattu 13.5.2018.) Esiintymällä radiossa ja televisiossa Pokela vei eteenpäin kanteletietoisuutta. Hän soitti niin yksin kuin vaimonsa Marjatan kanssa, ja kun perheen tytär Eeva-Leena eli Eveliina oli tarpeeksi vanha, hänkin liittyi mukaan yhtyeeseen. Vuosikymmenen vaihtuessa 1960-luvulle kanteleensoittoa kuuli vain harvakseltaan. Ammattimaisia kanteleensoittajia ja kanteleen rakentajia ei ollut edes kourallista Suomen sisällä. (Tenhunen 2010, 209.)

Pokela suunnitteli 1970-luvulla kanteleen elvyttämishjelmaa, johon kuuluivat kantelekerhot harrastuksen kivijalkana, kantelekurssit kesäisin, kanteleen ohjauksesta kiinnostuneiden koulutus, kanteleensoiton opetus Sibelius-Akatemiaan, lisää oppikirjoja ja sävellyksiä kanteleelle, tietoiskuja ja konsertteja, kanteleen rakentajille jatkajia sekä kulttuurivalta tukemaan kanteleen harrastusta, opetusta ja valmistamista (Tenhunen 2010, 210–211). Vuonna 1975 Pokela vei Sibelius-Akatemiaan koulumusiikin, sittemmin musiikkikasvatuksen osastolle ensimmäistä kertaa näytille kanteleita, ja jo seuraavana vuonna Sibelius-Akatemiassa järjestettiin kanteleensoiton kursseja opettajana Pokela (sama, 211 ja 300). Hänen opetuksensa ansiosta perustettiin 1983 kokonainen kansanmusiikin koulutusohjelma Sibelius-Akatemiaan, mikä oli kansainvälisestikin hyvin harvinaista (sama, 300).

1970-luvulla kanteletta pystyi opiskelemaan Helsingin konservatoriossa, Joensuun musiikkiopistossa sekä Tampereen musiikkiopistossa. 80-luvulla kanteleen soittaminen oli nousussa ja opiskella pystyi jo 16 oppilaitoksessa ja 90-luvulla oppilaitosten määrä oli jo noussut 46:een. (Tenhunen 2010, 300.) Kanteleensoiton taidemusiikin opetus Sibelius-Akatemiassa alkoi vuonna 1987 yleisellä osastolla. Oppiaineen ensimmäiseksi lehtoriksi tuli Ritva Koistinen. (Jalkanen 2010,

379). Tenhunen kirjoitti vuonna 2010 julkaistussa Kanteleen suuri nousu (2010b, 300) luvussa, että nykyisin kanteletta pystyi opiskelemaan yli 50 musiikkioppilaitoksessa.

3.3 Kanteleliitto

Kanteleliitto perustettiin 1977. Kanteleliiton kotisivuilla kuvataan liiton tehtävänä edistää laaja-alaisesti kanteleharrastusta, -rakennusta, -musiikkia ja olla soittajien, säveltäjien, sovittajien, tutkijoiden ja muiden alasta kiinnostuneiden yhdyssiteenä. (Kanteleliitto a, viitattu 15.5.2018.) Liitto on saanut alkunsa Ismo Sopasen ajatuksesta perustaa yhtenäinen kantelekilta tai kanteleensoittajien yhdistys, jotta hajanainen kantelekenttä saataisiin yhteen. Sopanen lähetti kirjeitä Erkki Ala-Könnin avustuksella tunnetuille kanteleensoittajille vuonna 1976 ja ehdotti voimien yhdistämistä. 1977 Tampereella perustettiin Suomen Kanteleensoittajat ry 15 henkilön voimin. (Tenhunen 2010, 216.)

Ensimmäiset tehtävät yhdistyksellä oli kanteleensoiton opetuksen kehittäminen sekä kanteleensoiton SM-kilpailujen sääntöjen laatiminen. Yhdistyksen jäsenten mielipiteet hajosivat eri suuntiin, kun kullakin jäsenellä oli oma näkemys, mihin suuntaan kanteleensoittoa pitäisi kehittää. Taidesuuntaan meno, perinteen ylläpito ja näiden molempien kehittäminen tasapuolisesti aiheuttivat ristiriitoja. Sopanen halusi pitää tien auki kaikille kanteleensoiton kehityssuunnille. Alkuvaiheen tärkeimpiä tehtäviä oli myös tehdä kanteletta tunnetuksi ja saada kontakteja eri puolilla Suomea asuviin alan ihmisiin (Tenhunen 2010, 216).

Kanteleliiton tärkeä tiedotuskanava ja tietolähde kanteleväelle on ollut Kantele-lehti, joka on ilmestynyt 1979 vuodesta lähtien. Lehden sivuilta löytyy kanteleen nykyhistoria. (Tenhunen 2007, viitattu 19.5.2018.) Vuonna 2014 Kantele-lehti sai Vuoden laatulehti -palkinnon. (Träskelin 2014a, 5).

3.4 Kantele joka kouluun

Elias Lönnrotilla oli aikanaan huikea näkemys, että kantele pitäisi saada kansakoulun musiikin opetukseen (Jalkanen 2010, 320). Kanteleen saamista kouluihin saatiin kuitenkin odottaa vielä tovin aikaa. Vasta 1980-luvulla kanteleesta tuli koulusoitin, kun 5-kielisen kanteleensoittotaitoa alettiin elvyttää. Kansanmusiikki-instituutti aloitti Heikki Laitisen ja Hannu Sahan johdolla elvytys-

kampanjan. (Tenhunen 2010, 213.) Laitinen ja Saha olivat opettajajoukossa mukana Kaustisen juhlilla opettamassa 5-kielisen kanteleen soittoa Pienkantelekouluissa. Jussi Ala-Kuha suunnitteli ensimmäisenä 5-kielismallin, joka oli piirteiltään perinteinen, koulukäyttöön sopiva ja hinnaltaan huokea. (Sama, 213.) Pienkanteleiden koulukäytölle tuli tukea Kouluhallituksen musiikin ylitarkastaja Marja Linnankiviltä, Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen silloisen professorin Liisa Tenkulta ja Sibelius-Akatemian rehtorin Ellen Urholta (sama, 214).

Laitinen esitteli vuonna 1982 hanketta, jossa kantele pitää saada jokaiseen kouluun. Historiallinen hetki tapahtui kuitenkin 17.1.1985, kun käynnistettiin virallisesti Kansanmusiikki-instituutin ideoima ja Osuuspankkien Keskusosakepankin sponsoroima Kantele kouluun -hanke. Hankkeen tarkoituksena oli saada Suomen jokaiseen kouluun 5-kielinen kantele. Kantele haluttiin nostaa koulusoittimeksi muiden soittimien rinnalle. Tällä hankkeella oli vuosina 1984–1990 oma lehti nimeltään Viiskielinen. 5-kielisestä kanteleesta tuli käytetty, tunnettu ja suosittu soitin. Kantele saatiin koulusoittimeksi ja siitä on paljon mainintoja peruskoulun oppikirjoissa. Kantele kouluun -hanke onnistui siis erinomaisesti. (Tenhunen 2010, 214–215.)

Lukuvuonna 2013–2014 Arja Kastinen kiersi Varsinais-Suomen kouluissa ja päiväkodeissa pitämässä pienkanteletyöpajoja lapsille ja aikuisille. Kastinen kuvasi projektin tavoitteena olleen varhaiskasvattajien ja peruskoulujen opettajien innostaminen pienkanteleiden monipuolisempaan käyttöön antamalla heille ideoita arkiseen opetustyöhön sekä ohjausta erilaisten pienkanteletekniikoiden luovaan soveltamiseen. Kastinen kommentoi projektin olleen rikastuttava ja opettavainen kokemus, mutta hän toivoo projektille jatkoa. Hänen mukaansa etenkin ylemmillä luokkasteilla olisi mahdollisuus käyttää 10–15-kielisiä kanteleita. Tämä vaatisi hänen mukaansa lisäkoulutusta opettajille, mutta siirtyminen 5-kielisestä vähän suurempaan ei olisi mahdoton askel. (Kastinen 2014, 14–15.)

3.5 Kanteleensoiton opettajat

Ensimmäinen kanteleensoiton ammattimaisesti toiminut soittaja oli Kreetta Haapasalo (Koistinen-Armfelt 2016, 14) ja ensimmäisenä ammatikseen soittava oli Akilles Ockenström (Jalkanen 2010, 322). Ensimmäinen virallinen kanteleensoiton opettaja oli Paul Salminen (Jalkanen 2010, 326), mutta ensimmäisen kanteleensoitonopettajan tutkinnon on tehnyt Aino Meisalmi-Minkkinen Päijät-Hämeen konservatoriossa vuonna 1989 Anneli Kuparisen opetuksessa (Linnaranta 2002, 17).

Nykyisin ammattimaisia kantelepedagogeja on runsaasti. Kanteleensoiton opettajat järjestäytyivät vuonna 1999 perustaen yhdistyksen Kanteleensoiton opettajat ry, kutsumanimeltään KantO. (Tenhunen 2010, 301). Yhdistyksen jäseneksi voi liittyä, jos opettaa kanteleensoittoa musiikkiopilaitoksessa, musiikkileikkikoulussa, kansalais- tai työväenopistossa, peruskoulussa tai yksityisesti. Jäseneksi pääsee myös jos opiskelee kanteleensoiton ammattilaiseksi. Yhdistyksellä on jäseniä noin 80. (Kanteleliitto b, viitattu 20.5.2018.) Yhdistys haluaa kehittää erityyppisten kanteleiden soittoa, kouluttaa jäsenistöä sekä lisätä yhteistyötoimintaa (Tenhunen 2010, 301). KantOn aloitteesta laadittiin vuonna 2010 kanteleen vapaan säestyksen opetussuunnitelma (Kanteleliitto b, viitattu 20.5.2018).

3.6 Nykypäivän kantele

Kantele elää nykypäivänä historiansa monimuotoisinta aikaa (Tenhunen 2010, 307). 5-kieliset sähkökanteleet on annettu lahjaksi suositulle heviyhtyeelle Metallicalle St. Anger -levyn platinamyynnin ansiosta vuonna 2004 (Kaleva, viitattu 20.5.2018). 26 kanteleella on soitettu Lordin voittoa Hard Rock Hallelujah kappale Espoossa Saarnivaaran koulun 7-luokkalaisten voimin. Kantele soi myös bändisoittimena. (Tenhunen 2010, 306.) Senni Eskelinen on soittanut kanteleosuuden yhteen Nightwish-yhtyeen instrumentaalikappaleeseen (sama, 305).

Suomessa elää kuitenkin vahva mielikuva kanteleensoittajista kansallispuvuissa. (Tenhunen 2010, 305). Tätä mielikuvaa on kuitenkin rikkoneet artistit Ida Elina sekä Maija Kauhanen. Ida Elina sai Vuoden kantele -tunnustuksen vuonna 2015 Kanteleliitolta. Hänen persoonallinen ja rytmikäs soittotyylinsä vie kanteleen soiton modernille ja täysin uudelle tasolle. Vuonna 2015 Ida Elina teki merkittävää työtä lisäämällä kanteleen näkyvyyttä tiedotusvälineissä valtakunnallisella tasolla. (Wegelius 2016, 6). Ida Elina on voittanut vuonna 2017 Evento Awards -palkinnon Esiintyjä/Taiteilija -kategoriassa (Evento Awards, viitattu 20.5.2018 ja Ida Elina, viitattu 20.5.2018).

Kanteleliiton myöntämän Vuoden kantele -tunnustuksen 2017 saanut Maija Kauhanen on yhden hengen orkesteri, joka on tehnyt ilmiömäistä näkyvyyttä kanteleelle niin Suomessa kuin ulkomaila. Hän soittaa Saarijärven kanteleen lisäksi perkussioita ja laulaa. Kauhanen sai marraskuussa 2017 Vuoden tulokas -palkinnon Suomen ensimmäisessä etnogaalassa. (Virta & Wegelius 2018, viitattu 20.5.2018). Kauhanen sai myös vuonna 2017 Kritiikin Kannukset -palkinnon Suomen ar-

vostelijain liitto ry:ltä (Träskelin 2017, viitattu 20.5.2018). Kauhasen kotisivuilla kuvataan Kauhasen olevan valovoimainen ja karismaattinen artisti, jonka ura on kansainvälisessä nosteessa. Häntä kuvataan monipuoliseksi multi-instrumentalistiksi, laulajaksi, säveltäjäksi, sanoittajaksi, sovittajaksi sekä tuottajaksi. (Kauhanen, viitattu 20.5.2018.)

Kanteleensoiton harrastajien lukumäärä on Suomessa kasvussa. Siksi on myös hyvä, että kanteleelle ilmestyy uutta oppi- ja nuottimateriaalia eri-ikäisille ja -tasoisille soittajille. Uusissa materiaaleissa on otettu huomioon kanteleen eri tyylit. (Tenhunen 2010, 306). 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa useat kanteleen kanssa esiintyjät olivat ensisijaisesti laulajia, jotka säestivät lauluansa kanteleella (Jalkanen 2010, 320). Kanteleelle sävelletyn taidemusiikin puute oli sidoksissa kantelemusiikin olemattomaan koulutusjärjestelmään. Vasta 1980-luvulla, kun kantele pääsi musiikkiopistoihin, konservatorioihin ja lopulta Sibelius-Akatemiaan, alkoivat suomalaiset säveltäjät kiinnostua säveltämään kanteleelle musiikkia. Ei ollut ihme, että kantele ei aiemmin herättänyt kiinnostusta säveltäjissä ja taidemusiikin parissa työskentelevillä ihmisillä, kun ”kanteleen ammattisoittajien määrä oli vähäinen, soittotaito rajoittunut, soitinten laatu epätyytyttävä ja soittimen esteettinen arvostus tuohikulttuurin tasolla”. (Sama, 371.)

Nykyisin suomalaiseen nykymusiikkiin on syntynyt uusi musiikin laji: modernit kanteleteokset. Vuonna 2008 taidemusiikin teoksia oli laskettu pari sataa. 2000-luvun alussa tyylikirjo teoksissa oli laaja ja vastaa aikamme nykymusiikin yleistilannetta. (Jalkanen 2010, 381.) Vaikka kantele on kehittynyt paljon taidemusiikin saralla, sitä käytetään edelleen kansanmusiikissa sekä myös populaarimusiikissa (sama, 426). Populaarimusiikin lajeista parhaiten kanteleen monityyliseen ja -kulttuuriseen ilmaisuun on pystynyt sulautumaan folkrock (sama, 430).

4 KANTELEENSOITON OPETTAJIEN HAASTATTELUN TULOKSET

Haastattelin tätä opinnäytetyötäni varten kuutta kanteleensoiton opettajaa. Valitsin haastateltavani sen mukaan, keitä olin tavannut henkilökohtaisesti ja ketkä olivat helpoimmin minulle saatavilla haastatteluun. Haastattelin kahta kanteleensoiton opettajaa suullisesti (opettajat 1 ja 6) ja neljää sähköpostitse (opettajat 2, 3, 4 ja 5). Suullisesti käytyihin haastatteluihin lähetin haastattelukysymykset etukäteen sähköpostitse, jotta haastateltavat saavat tutustua rauhassa kysymyksiin. Sähköpostitse vastanneet kanteleensoiton opettajat halusivat itse vastata sähköpostitse. Kysymykset ovat liitteessä 1 kokonaisuudessaan. Tekstiä varten olen vaihtanut muutaman kysymyksen paikkaa keskenään, jotta vastausten järjestys olisi loogisempi. Käsittelen tässä opinnäytetyössäni kanteleensoiton opettajia nimettömästi heidän omasta pyynnöstään. Käytän heistä nimikkeitä opettaja 1, opettaja 2 ja niin edelleen. Lyhennyksenä lähdemerkinnöissä toimii ope 1, ope 2, opet 3 ja 4 ja niin edelleen.

Haastattelu käsitteli kanteleensoiton opettajien opetukseen ja opettajuuteen liittyviä teemoja. Kysyin haastateltavilta heidän kanteleensoiton historiaansa ja sitä, kuinka he päättivät lähteä opiskelemaan ammatikseen kanteleensoittoa eli miksi he halusivat kanteleensoiton opettajiksi. Halusin tietää, minkälainen käsitys haastateltavilla oli kanteleensoiton opettajuudesta opiskeluaikana ja vastasiko käsitys odotuksia opiskelujen jälkeen ja päästessä työelämään ja millä tavoin. Kysyin haastateltavilta, minkälaisia ratkaistavia asioita omasta opetuksesta ja omasta opettajuudesta heillä oli opiskeluaikana ja sen jälkeen ja olivatko asiat muuttuneet, ratkenneet tai jääneet vaille ratkaisua. Tiedustelin, minkälaisia ratkaistavia asioita haastateltavat pohtivat nykyään omasta opettajuudesta ja opetuksesta ja miten he ratkaisevat nämä asiat. Halusin tietää, minkälaisia käytännön ongelmia haastateltavat ovat kohdanneet soitonopetustyössä. Halusin ottaa selvälle, olivatko haastateltavat kokeneet eriarvoisuutta kanteleensoiton opettajana verrattuna muihin instrumentteihin ja millä tavoin. Selvitin, saavatko haastateltavat hankittua helposti uutta soittomateriaalia itselleen ja työpaikalleen. Haastateltavat saivat myös kertoa vapaasti, oliko jokin tärkeää jäänyt kysymättä, jonka he halusivat nostaa esille tähän opinnäytetyöhön.

4.1 Soitinvalintana kantele

Ensimmäisenä kohtana haastattelussa oli kanteleensoiton opettajien soittohistoria ja se, miksi haastateltavat valitsivat kanteleen kaikista maailman soittimista ja kuinka haastateltavat ryhtyivät lopulta kanteleensoiton opettajiksi. Kaikilla haastateltavillani oli erilainen tausta sen suhteen, miksi he valitsivat soittimeksi juuri kanteleen. Kahden haastateltavan kotoa löytyi kantele jo valmiiksi, joten kantele oli ollut luonnollinen osa elämää (ope 3 ja 4). Yhden vastaajan isoisä oli soittanut kanteletta (ope 5). Toisen vastaajan vanhemmat harrastivat kansanperinnettä (ope 2). Yksi vastaaja oli kuullut kanteleensoittoa ja innostunut siitä (ope 1), ja yksi oli harrastanut musiikkia pienestä asti ja kantele tuli sattumalta koulun musiikin tunneilta (ope 6).

Haastateltavien vastaukset olivat erilaisia. Opettajat 1 ja 3 vastasivat lyhyesti, miksi he valitsivat kanteleen soittimekseen, kun taas opettajat 2, 4, 5 ja 6 vastasivat monisanaisemmin ja kertoivat enemmän soittohistoriastaan. Opettaja 2 avasi soittohistoriaansa kertoen aloittaneensa 5-kielisen kanteleen soittamisen 5-vuotiaana. Hän siirtyi muutaman vuoden päästä soittamaan 10-kielistä kanteletta kaverinsa kanssa ensin naapurikuntaan ja lopulta kotikuntaansa. Kanteleopetusta saatiin ensin ryhmässä kavereiden kanssa. Tämän ryhmän kanssa haastateltava oli mukana tekemässä kolmea levyä. Ryhmä sai tunnustuksia sekä voitti palkintoja. Haastateltava sai tällöin yksityisopetusta vain kesäleireiltä. Hänen mukaansa aluksi parasta kanteleryhmässä oli evästaumat ja myöhemmin eteenpäin ajoivat levytykset. Kanteleryhmä ei haastateltavan mukaan tuntunut ihan tavalliselta harrastajaryhmältä, kun samankaltaisia ryhmiä ei ollut muita. (Ope 2.)

Opettaja 4:n kantelehistoria alkoi jo lapsuudesta, koska hänen isänsä oli kanteleenrakentaja. Tämän takia kanteleesta muotoutui luonnollinen osa elämää lapsesta lähtien. Haastateltava kulki pienestä pitäen kanteleleireillä ja kilpailuissa sekä esiintyi ulkomailla. Haastateltava kertoi esimerkkinä ottaneensa kanteleesta yksityistunteja ollessaan loma-aikoina Helsingin seudulla. (Ope 4.)

Opettaja 5 kuvaili soittohistoriaansa siten, että hänen äitinsä pelimanni-isä soitti aikanaan kanteletta rakennettuaan sellaisen itselleen. Hän koetti opettaa haastateltavan äidille kanteleensoittoa, mutta äiti ei koskaan oppinut. Haastateltavan äiti kuitenkin halusi taidon siirtyvän eteenpäin, johon haastateltava kuvaili: ”Hän kiikutti minut soittotunnille.” Haastateltava muistelee, että hän on äitinsä kanssa käynyt lukemassa konservatorion ovesta pääsykokeiden tulokset ja miettinyt, että minä tässä on oikein joutumassa. (Ope 5.)

Opettaja 6 kertoi soittohistoriansa alkaneen ala-asteella, kun koulussa soitettiin 5-kielistä kannelta. Haastateltava oli soittanut aiemmin viulua ja pianoa ja harrastanut musiikkia pienestä asti. Tämän jälkeen häntä pyydettiin Meri-Lapin kanteleensoiton edistämisrahaston tilaisuuteen soittamaan 5-kielistä kannelta. Tilaisuuden jälkeen haastateltava sai lahjoituksena oman 5-kielisen kanteleen, jonka jälkeen hän haki ja myös pääsi musiikkiopistoon soittamaan kannelta. Musiikkiopistossa haastateltava soitti aluksi 5-kielistä kannelta ja jatkoi 36-kieliseen kanteleeseen, kun hänen isovanhempansa rakensivat sellaisen. Haastateltava kuvailee kanteleesta tulleen rakas soitin. Hän oppi nopeasti ja teki vaadittavat soittotutkinnot varsin pian. (Ope 6.)

Haastateltavien vastausten perusteella kaikille vastaajille kantele on jäänyt mieleen. Se on luonnut äänellään tai siitä on tullut rakas soitin. Kantele on haastateltaville ollut tärkeä soitin, joka on selittänyt muut instrumentit.

Minun vastaukseni olisi lähellä opettaja 1:n vastausta. Minun peruskoulun aikainen musiikinopettajani huomasi musikaalisuuteni, joten hän meni äitini puheille. Hän kertoi äidilleni, että olen musikaalinen ja että minut pitäisi saada soittamaan kanteletta. Tämän jälkeen hain opiskelemaan Oulun konservatorioon ja kävin soitintenesittelykonsertissa. Alun perin hakupaperissani oli instrumentin kohdalla kitara, mutta konsertissa kuulin kanteleen soittoa, ja sen ääni vei minut mennessään. Tämän jälkeen hakupaperiin laitettiin myös kantele. Lopulta pääsin opiskelemaan kanteletta enkä kitaraa.

4.2 Ammatiksi kanteleensoiton opettaja

Kaksi haastateltavaa sanoi ajautuneensa kanteleensoiton opettajaksi (ope 1 ja 5). He vastasivat halunneensa oppia kanteleesta lisää, joten heidän mukaansa ainoa vaihtoehto oli lähteä opiskelemaan kanteleensoiton opettajaksi. Opettajat 1 ja 6 vastasivat, että heitä pyydettiin opettamaan jo ennen ammattiopintoja, koska ei ollut muita mahdollisia opettajia. Opettaja 2 kertoi, että musiikkiala ja soitonopiskelu tuntuivat vapaimmilta aloilta verrattuna lukion ”pänttäämiseen”. Koulutus mahdollistaisi opettajan oman luomisen. Alan valinta määräytyi myös sen perusteella, minkälaiset mielikuvat musiikin opiskelusta oli. (Ope 2.) Opettaja 2:n mukaan hänen ystävänsä haki opiskelemaan kanteleensoiton opettajaksi, ja vastaaja halusi pysyä samalla taitotasolla ystävänsä kanssa. Opettaja 3 vastasi, että hänen opettajansa kannusti hakemaan kanteleensoiton opetta-

jaksi, ja tiedossa oleva työpaikka toi varmuutta ammattiopintoihin ja ammatin valintaan. Opettaja 4 haki lukion jälkeen kanteleen esittävän säveltaiteen ammattiopintoihin ja opintojen ohessa opetti kanteleensoittoa.

Vastausten perusteella on pääteltävissä, että kanteleensoiton opettajista on ollut pula, kun opettajaksi on pyydetty ennen varsinaisia ammattiopintoja. Tämä kertoo myös siitä, että kanteleensoitto kiinnostaa ihmisiä ja harrastajia. Kanteleensoitossa muita jatko-opintomahdollisuuksia ei ole ollut kuin lähteä opiskelemaan kanteleensoiton opettajaksi.

Silloin kun minä olin nuori soittajatyttö, minulta kysyttiin, tuleeko minusta isona kanteleensoiton opettaja. Vastasin, että ei tule. Silti myös minua, kuten opettajia 1 ja 6, on pyydetty opettamaan kanteleensoittoa jo ennen varsinaisia ammattiopintoja. Tällöin en kuitenkaan vielä täysin innostunut opetuksesta. Ehkä lopulliseen päätökseeni hakea opiskelemaan kanteleensoiton opettajaksi liittyi kaverini lause: ”Mikset sinäkin hakisi?” Tämän jälkeen laitoin hakupaperit vetämään enkä hakenut mihinkään muualle. Ajattelin, että haen opiskelemaan kanteleensoiton opettajaksi, ja jos en pääse kouluun, minusta ei ole kanteleensoiton opettajaksi.

4.3 Käsitys omasta opettajuudesta opiskeluaikana ja päästessä työelämään

Seuraava kysymys koski haastateltavien käsitystä omasta opettajuudesta opiskeluaikana. Tämän jälkeen vastaajat kertoivat, vastasiko käsitys odotuksia opiskelujen jälkeen ja heidän päästessään työelämään – ja jos, millä tavoin. Kaikki haastateltavat totesivat, että opetustaidot osoittautuivat paremmaksi ja monipuolisemmaksi kuin he olivat odottaneet. Opettaja 4:lla oli selkeä käsitys opettajuudesta jo opiskeluaikana, mutta opettaja 1:llä ei ollut. Vastaajilla, joilla ei ollut selkeää käsitystä opettajuudesta opiskeluaikana, käsitys muuttui työelämään siirtymisen myötä ja ajan sekä kokemuksen kautta (ope 5 ja 6). Opettaja 1 totesi soittotuntien tunnelman olevan kuin seikkailu, jossa joka päivä on erilainen. Kaksi vastaajaa kertoi päällimmäisenä mielikuvana opettajuudesta olleen heidän entisen soitonopettajansa toiminta soittotunneilla. He ottivat omista entisistä opettajistaan mallia ja vasta myöhemmin alkoivat opettaa omalla tyylillään. (Ope 5 ja 6.)

Vastaukset osoittavat sen, että haastateltavat ovat pitäneet kanteleensoiton opettamisesta. He ovat löytäneet siitä itselleen kiinnostavan osan elämäänsä. Opettajuus on muotoutunut haastateltavilla omanlaiseksi opetuskokemusten myötä.

Olin varsin ilahtunut kanteleensoiton opettajien vastauksista. Vastaukset olivat pitkälti odotusteni mukaisia, joten mikään vastaus ei tullut yllätyksenä. Myös oman kokemukseni mukaan opetustaitoni olivat paremmalla ja monipuolisemmalla tasolla kuin osasin odottaa tai kuvitella. Myös minä olen ottanut mallia opettajastani, kun ensimmäisiä kertoja opetin kanteleensoittoa, kuten opettajat 5 ja 6. Kuitenkin aloittaessani ammattiopinnot aloin opettaa omalla tyylilläni. Uskon, että oma käsitykseni opettajuudesta ja opetuksesta muuttuvat, kun opetusvuosia tulee lisää.

4.4 Ratkaistavia asioita omasta opetuksesta ja opettajuudesta opiskeluaikana

Kolmantena kohtana haastattelukysymyksissä oli oman opetuksen ja opettajuuden asioita opiskelujen aikana ja sen jälkeen, joihin haastateltavat kaipasivat ratkaisuja. Halusin selvittää, ovatko nämä asiat muuttuneet, ratkenneet tai jääneet vaille ratkaisua. Vastaukset olivat kaikilla vastaajilla erilaiset. Opettaja 1 korosti esiintymisen tärkeyttä ja riittämättömyyden tunnetta sen jäädessä vähemmälle. Tämä asia oli jäänyt osittain vaille ratkaisua. Esiintymisen avulla ammattitaito säilyy yllä, ja täytyy itse pitää huoli siitä, että pääsee esiintymään ja käymään konserteissa. On hyvä käydä hakemassa lisäoppia, jonka jälkeen tulee uudella innolla takaisin töihin. (Ope 1.)

Opettaja 2:n vastaus kohdistui ennemminkin toiveisiin kanteleensoiton opettajakoulutuksiin. Hän kaipasi opettajakoulutukseen enemmän faktoja elämänhallintaan ja tehtävänhallintaan, samoin suunnittelun ja ajattelun vaikeudet olisi neuvottava paremmin. Vastauksessaan haastateltava pohti, miten lähestyä sellaista tunnin suunnittelua, jossa ajatus ei pysy kasassa. Opettaja 2 toivoisi, että opettajaopiskelijat syvällisesti ymmärtäisivät keinot keskittyä, jos opettajalla suunnittelua tehdessä ajatus vain lipsuu syystä tai toisesta.

Keskittyminen yhteen musiikkityyliin ei palvele musiikkiopistotasolla, oli opettaja 3 huomannut omassa opettajuudessa. Hänen mukaansa opettajan täytyy olla monipuolinen ja osaava monella alalla, jos aikoo työllistyä itseään elättävällä tavalla (ope 3). Opettaja 4 taas vastasi opetuksen ja opettajuuden asioiden ratkenneet opiskeluaikana kantelepedagogiikkaopetuksessa sekä käytännön työssä itse asioita ratkoen. Näitä asioita hänen mukaansa olivat oppilaan motivaation virittäminen ja ylläpitäminen sekä mielenkiintoisen ja kullekin oppilaalle sopivan ohjelmiston löytäminen (ope 4).

Oppilasmäärä ja yleinen kiinnostus kanteleeseen sekä oppilaiden riittävyys omassa ammatissa toimimiseen olivat opettaja 5:n suurimpia huolenaiheita. Ammatillisten valmiuksien lisääminen kohdatessa erityisoppilaita oli myös toiveiden listalla (ope 5). Hän mainitsi ratkaistaviksi asioiksi myös kanteleensoiton ryhmäopetuksen järjestämisen sekä oppilasryhmien kokoamisen yhteistyössä kollegojen kanssa. Opettaja 6 jätti vastaamatta tähän kysymykseen.

Yllä olevan perusteella jokainen vastannut haastateltava korosti omia näkemyksiä ratkaistavista asioista. Kanteleen kanssa esiintyminen ylläpitää kanteleensoiton opettajan soittotaitoja (ope 1). Myös kanteleensoiton opettajien koulutuksessa olisi hyvä ottaa esille elämänhallintataitoja (ope 2). Keskittyminen vain yhteen musiikkityyliin opetuksessa ei palvele opetuksessa (ope 3). Opetuksen ja opettajuuden asiat ratkeavat käytännön työssä itse asioita ratkoen (ope 4). Ammatitopinoissa olisi hyvä saada valmiuksia kohdata erityisoppilaita (ope 5).

4.5 Haasteita ja ratkaistavia asioita omasta opetuksesta ja opettajuudesta nykyään

Neljäs kysymys käsitteli oman opetuksen ja opettajuuden haasteita ja ratkaistavia asioita nykyään ja keinoja ratkaista nämä haastavat asiat. Kolme kanteleensoiton opettajaa vastasi, että oppilaan motivaation ylläpito on yksi haastava asia (ope 4, 5 ja 6). Muuten vastaukset olivat toisistaan hyvin erilaisia. Opettaja 1 kertoi ratkaisseensa haastavia asioita miettimällä sopivaa ratkaisua ja keskustelemalla kollegojen kanssa. Haasteita ja ratkaistavia asioita olivat oppilaiden saaminen soitonopiskelun opinahjoon ja suvantovaihe soitonopiskelussa. Ratkaisu oppilaiden saamiseen opinahjoon oli esiintymällä mainostaminen sekä mainostaminen ylipäättään. Jos oppilaalle tuli soitonopiskelun aikana suvantovaihe, haastateltavan mukaan tarvittavat toimenpiteet oli järjestetty tämän ylipääsemiseen. (Ope 1.)

Neljänteen kysymykseen opettaja 2 vastasi hänellä olevan keskittymishäiriö, joka aiheuttaa ajanhallinnan, aikaansaamisen ja ajattelun vaikeuksia sekä muistin ongelmia. Näitä asioita oli ratkaistu muistilistoilla, kyselemällä kollegoilta nuotteja, apuja ja vinkkejä, painottamalla hyviä elintapoja, ratkaisuja ja käyttämällä mindfulnessia. Muistikirja auttoi aikaansaamisessa ja muistamisessa, sekä oppilaslähtöisyys helpottuu, kun tulee painotettua asioita, jotka sattuvat milloinkin tulemaan esiin. Opettaja 2 kritisoi entisten opettajiensa ”mutua” anatomian opetuksessa. Hän kirjoitti: ”Välillä tuntuu olevan ihan tuuripeliä, millaiseksi soittajaksi ja opettajaksi kehittyä.” Hänen mukaansa ohjeista oli vaikeaa löytää paras ja pätevin ohje, kun aina on eroavaisuuksia opettajien välillä.

Opetuksen ongelmia oli ratkaistu ostamalla avustuspalvelua. Muun muassa laskut saa sitä kautta kirjoitettua. Haastateltavan yrityksessä oli ollut kesätyöntekijä selvittämässä paperinuotteja skannaamalla ne tietokoneelle, ja hän myös perusti blogin tukemaan opetustaan. (Ope 2.)

Opettaja 3 vastasi haasteisiin ”opetussuunnitelman uudistus ja sen tuomat uudet näkökulmat”. Kollegoiden tuki oli erittäin tärkeää opetussuunnitelman uudistuksen haasteissa. Ratkaisuja olivat hyvä työilmapiiri ja mielekkyys tehdä isoja uudistuksia yhdessä. (Ope 3.) Haasteitaan ja ratkaistavina asioina opettaja 4 listasi ajankäytön, sopivan ohjelmiston löytämisen sekä oman motivaation ylläpitämisen. Ajankäyttöön ratkaisuna on järjestely ja sovittelu. Ohjelmiston löytämisessä auttavat haastateltavan mukaan kollegat. Muut asiat ratkeavat itse pohtien ja oppilaan kanssa keskustellen. (Ope 4.)

Opettaja 5 vastasi haasteena olevan erilaiset oppijat, jolloin ratkaisuna olisi mahdollisimman oppilaslähtöinen opetus. Haasteita oli myös kunkin oppilaan henkilökohtaiseen uteliaisuuteen ja kiinnostuksiin vastaaminen (ope 5). Opettaja 6 kertoi haasteeksi oppilaiden iän ja tason. On eri asia opettaa aloittelijoita ja ammattiopiskelijoita. Haastateltava pohti pärjäävänsä työssään, mutta välillä miettii, opettaako asioita oikein, kun samassa työpaikassa ei ole kantelekollegoja. Ratkaisuna tähän oli osallistuminen kanteleopettajien järjestämiin kokoontumisiin. Haastateltava korosti vertaistuen merkitystä, jota sai myös opettamiltaan kanteleensoiton opettajaopiskelijoilta. Vertaistukea sai hyvin muiden instrumenttien opettajilta, kun monet opettamiseen liittyvät asiat ovat sellaisia, joita voi muiden kanssa mietiskellä. (Ope 6.)

Yhdeksi haasteeksi opettaja 6 kertoi tutkintovaatimukset. Ne ovat hänen mukaansa aika ympäripyöreitä. Vaikka tämä koettiin haasteena, samalla ympäripyöreys oli toisaalta myös vapauttavaa, kun voi tehdä raja-aitojen ulkopuolella. Voi soittaa sekä klassista musiikkia, kansanmusiikkia että kevyttä musiikkia rinta rinnan. Myös opettaja 6 koki opettaja 3:n kanssa uuden opetussuunnitelman tekemisen haasteena. Silti samalla haastateltava oli sitä mieltä, että kanteleensoitossa ollaan vähän etulyöntiasemassa, kun on totuttu tekemään asioita vapaammin. Haastavinta opetussuunnitelmatyöskentelyssä oli se, kuinka opetussuunnitelmat ovat verrattavissa toisiinsa, jos joku tekee näin ja joku toinen tekee noin. Opetuksen haasteisiin liittyi myös opettaja 6:n mukaan soitto-oppaiden puute. On vain yksi alkeiskirja isolle kanteleelle ja sen jälkeen jatko on opettajan omalla vastuulla. Tälle alkeiskirjalle ei luultavimmin ole luvassa jatko-osaa, haastateltava pohti. Alkeiskirjan jälkeen on opettajan tehtävä pitää huoli, että oppilaan kanssa käydään monipuolinen ohjelmisto, tekniset asiat ja oppilaalle mielekästä soittamista. (Ope 6.)

Tämä kysymyskohta oli yksi tutkimuskohteen tärkeimpiä kysymyksiä. Oletuksena oli samankaltaisia vastauksia haastateltavilta, mutta saatujen vastausten perusteella oletus piti paikkaansa vain oppilaan motivaation ylläpidon kannalta. Kanteleensoiton opettajien vastaukset painottuivat jokaisen omaan näkemykseen omista haasteista. Yhtenevää linjaa ei haastateltavilla ollut.

Omalle kohdalle luulen valmistumisen jälkeen tulevan ratkaistavaksi asiaksi yksin työskentely ja vertaistuen saaminen kollegoilta, kuten oli opettaja 6 miettinyt. Ratkaisuna on olla itse aktiivinen ja osallistua kanteleensoiton opettajien koulutuksiin ja kokouksiin ja pitää yhteyttä sosiaalisen median kautta. Myös kanteleopettajakollegoiden näkeminen koulutusten ja kokouksien ulkopuolella on ratkaisu, jos välimatkat eivät ole liian pitkät.

4.6 Käytännön ongelmia kanteleensoiton opetustyössä

Seuraavana kohta oli, minkälaisia käytännön ongelmia haastateltavat ovat kohdanneet soitonopetustyössä. Tässä kohtaa haastateltavien vastaukset olivat osittain samoja. Neljä haastateltava vastasi nuottimateriaalin puutteen ongelmana (opet 1, 2, 4 ja 6). Nykysäveltäjät ovat onneksi innostuneet säveltämään kanteleelle, mutta nuottimateriaalia on vähäisesti. Soitinyhtyeille, kanteleorkestereille ja kanteleryhmille on nuotteja verrattain vähäisesti tarjolla. (Ope 1.) Vähäisen nuottimateriaalin takia kanteleensoiton opettajat sanoivat sovittavansa itse paljon musiikkia sekä yhdelle että useammalle kanteleelle (opet 3, 5 ja 6).

Opettaja 2:n haastattelussa todettiin olevan puutetta nuoteista, joissa olisi valmiina kaikki kanteleensoittajaa kiinnostavat asiat, kuten sammutukset, sorminumerot ja vipujen väännöt. Puutetta on aikuisille sopivasta alkeismateriaalista sekä isolle että pienelle kanteleelle, eikä tikkukanteleesta ole olemassa minkäänlaista soitto-opasta. Nuottikirjoissa on myös se puute, ettei kappaleita löydy äänitteestä. Puutetta on haastateltavan mukaan myös kantelemaailmaan tutustuttavasta materiaalista. (Ope 2.) Soitto-oppaita toivottiin lisää, koska kanteleesta on vain yksi alkeissoitto-opas. Unelmoitiin, että tulevaisuudessa olisi perustason 1, perustason 2 ja perustason 3 soitto-oppaat, koska tällä hetkellä on opettajan omalla vastuulla alkeiskirjan jälkeen pitää huoli, että oppilaan kanssa käydään monipuolinen ohjelmisto sekä tekniset asiat. (Ope 6.)

Neljällä haastateltavalla oli puutetta työtiloista (opet 1, 3, 4 ja 6). Kaksi näistä vastaajasta kertoi tilojen puutteen olevan varsinkin soitinyhtyeitä ja kanteleryhmiä harjoitettaessa (opet 1 ja 6). Isojen kanteleryhmien esiintymiseen olevia tiloja ei ole tarjolla kovinkaan paljoa (opettaja 6). Muuten todettiin opetustilojen koskevan yksittäisen tunnin pitämistä (opet 3 ja 4). Esimerkkinä mainittiin, että työtilana saattaa olla koulun luokkahuone koulupäivän jälkeen. Kanteleensoiton opettaja joutuu järjestelemään luokan pulpetteja ennen ja jälkeen työpäivän eikä tästä ajasta makseta palkkaa. (Ope 3.) Toinen esimerkki, jonka haastateltava kertoi, koski luokkatilan vaihtoa. Opettaja joutui vaihtamaan luokkaansa sen takia, kun viereisessä luokassa oli sellaista musiikillista toimintaa, joka häiritsi hiljaisemman soittimen harjoittelua ja opettelua. Hän kertoi, että oman soittimen soittamisesta ei tahtonut tulla mitään, kun rytmi ja melodia tulivat toisesta luokasta. Keskittymiskyky herpaantui niin oppilaalta kuin opettajalta. (Ope 1.)

Kaksi opettajaa otti esiin työajat (opet 1 ja 6). Opettaja 1 vastasi, että työaikaa pystyy sommittelemaan jonkin verran. Työpaikalla ollaan mahdollisimman tiiviisti, jolloin tauot ovat lyhyitä. Liian lyhyet tauot saattavat aiheuttaa sen, että viimeiset oppilaat eivät saa ihan yhtä laadukasta opetusta kuin ensimmäiset. Torstai tai perjantai ei saisi olla yhtään huonompi työpäivä kuin maanantai tai tiistai haastateltavan mukaan. Tauoilla on väliä, eikä työpaikalta saa olla liian kiire pois. (Ope 1.) Opettaja 1 kertoi esimerkin, että joskus hän on tullut vähän alakuloisena töihin, ja kun oppilas on tullut tunnille, opettaja on itse piristynyt ja saanut virtaa opettamisesta. Samoin oli käynyt myös toisin päin. Oppilas on tullut soittotunnille väsyneenä tai alakuloisena, ja soittotunti on piristänyt oppilasta, että hän on lähtenyt iloisena soittotunnin loppuessa. (Ope1.) Opettaja 6 kertoi työajan asettavan haasteita elämässä, mutta lomat taas hän kokee hyvänä asiana. Syksyn aika-aulunlaatimispäivä on yksi vuoden hankalimpia työpäiviä, kun se aiheuttaa suuren stressin (ope 6).

Näiden asioiden jälkeen vastaukset haastateltavilla hajosivat eri suuntiin. Opettaja 2 mainitsi istumatyön huonontavan omaa oloaan. Hän ei ole enää valmis opettamaan viitenä päivänä viikossa, kun työ on suurimmaksi osaksi istumista. Haastateltava lisäsi vielä, että hänen keskittymishäiriönsä aiheuttaa ajanhallinnan vaikeuksia, jolloin soittotunnit menevät viisi minuuttia seuraavan oppilaan ajalle. Aikaansaamisen vaikeudet näkyivät siten, ettei hän saa kirjoitettua, tulostettua ja käytyä kirjastossa hakemassa nuotteja sekä tutustuttua kappaleisiin kantelekirjoista. Päättämisen vaikeudet vaikuttivat, että hän ei osaa päättää, minkä kappaleen antaa oppilaalleen seuraavaksi. Koska haastateltava ei voi pitää soittotunteja joka viikko, niille pidetyille soittotunneille täytyy mahdollistaa nuotinluku, teoria, korvakuulolta soitto, omien sävellysten ja sovitusten tekeminen,

improvisointi, soinnut, kompit, tulkinta ja fraseeraus, soitinhuolto, harjoittelurutiineihin ohjaaminen, aikakaudet ja tyylilajit, oppilaan ohjaaminen itsenäiseksi harrastajaksi, virittäminen kuulumisten vaihto sekä rennon tunnelman ylläpito. Toiminimen perustaminen mahdollisti vapauden sopia soittotunteja haastateltavan omalle fyysiselle terveydelle sopivin annoksin, kun ei ole työnantajan luomaa maksimia. Toiminimi mahdollistaa myös lisätuntien pitämisen. (Ope 2.)

Opetustiloihin opettaja 3 totesi, että häneltä meni monta vuotta saada jokaiseen työpisteeseensä sekä istuen että seisoen soittava kantelepöytä sekä tulostin. Tulostin tarvittiin opetustiloihin, koska haastateltavan kaikki nuotit on siirretty digitaaliseen muotoon. Näin koko nuottiarsenaali kulkee jatkuvasti mukana. (Ope 3.)

Opettajat 5 ja 6 olivat samaa mieltä isojen kanteleiden kalleudesta. Opettaja 5 kertoi, että aloittaminen tai siirtyminen soittamaan isoa kanteletta on monille perheille haasteellista ison kanteleen korkean hinnan takia. Toivottiin enemmän vuokra- ja lainasoitinmahdollisuuksia, jotta oppilaalla olisi mahdollisuus ensin kokeilla soitinta (ope 5). Opettaja 6 vastasi, että hänen opettamassaan musiikkiopistossa ei ole tarjota vuokrasoitinta.

Koska iso kantele on iso, se tarvitsee kuljetuksen, sanoi opettaja 6 ja jatkoi, että pieni oppilas ei voi tulla yksin kanteletunnille, jollei soittotunnilla ole mahdollista käyttää musiikkiopiston omaa soitinta. Kuljettamiseen haastateltava lisäsi, että esiintymään lähdetäessä on kuljetettava kantele, pöytä, nuottiteline, tuoli tai penkki ja mahdollinen äänentoisto. Haastattelussa oletuksena oli, että kanteleensoittajalla on auto, johon kaikki nämä tavarat mahtuvat. Jos esiintymispaikalle tarvitaan äänentoisto, sitäkin pitää soittajan osata käyttää sen lisäksi, että hallitsee oman soittimen ja osaa kappaleet, opettaja 6 vastasi. Järjestäessä esiintymistä isolle kanteleryhmälle kaikki oppilaat tarvitsevat kanteleen, pöydän, tuolin ja nuottitelineen sekä kuljetuksen. Kun esiintyy ison ryhmän kanssa, ryhmä tarvitsee aikaa järjestäytyä paikan päällä ja virittää kaikki kanteleet. (Ope 6.)

Käytännön ongelmat kanteleensoiton opettajan työssä oli lähtökohtana tälle haastattelulle. Sen ympärille rakentuivat muut haastattelukysymykset. Yllä olevista vastauksista on pääteltävissä, että kanteleensoiton opettajilla on monenlaisia käytännön haasteita, joita he ratkovat työnsä ohessa. He ovat myös pohtineet näitä asioita ja yrittävät löytää sopivia ratkaisuja.

Itse olen kohdannut joitain samoja ongelmia kuin haastateltavani, vaikka opetuskokemusta minulla ei ole yhtä paljon kuin haastateltavillani. Nuottien puute on ollut näkyvin osa omassa opetuk-

sessani. Minä sovitan ja sävellän itse kappaleita oppilailleni, kuten opettajat 3, 5 ja 6. Samoin olen huomannut kanteleiden kalleuden, kuten opettajat 5 ja 6. Oppilaiden vanhemmat ja monet muutkin kanteleesta kiinnostuneet ovat hämmästelleet ja jopa kauhistelleet kanteleiden korkeaa hintaa. Kotikanteleiden hinnat ovat 1440–2800 €. Näihin hintoihin ei välttämättä sisälly kantelelaukkua tai muita oheistarvikkeita, vaan hinnat ovat ”alkaen”-hintoja. (Kanteleverstas Leskelä 2018, Koistinen Kantele Oy 2018 ja Lovikka Ky 2018, viitattu 12.5.2018.) Konserttikanteleiden hinnat ovat alkaen 5500–6650 €. Näihinkään lukuihin ei välttämättä kuulu välttämätöntä kantelelaukun hintaa tai muiden tarvikkeiden hintoja. Tarkempi hinta määräytyy aina tarvittavien oheistarvikkeiden mukaan. (Kanteleverstas Leskelä 2018, Koistinen Kantele Oy 2018 ja Lovikka Ky 2018, viitattu 12.5.2018.)

4.7 Nuottimateriaalin saaminen itselle ja työpaikalle

Esille kysymyksissä nostettiin nuottimateriaalin saatavuus kanteleensoiton opettajille itselleen ja työpaikalle. Kysymykseen vastasi viisi haastateltavaa (opet 1, 2, 3, 5 ja 6), ja kaikki vastasivat saavansa. He saivat tilattua helposti uutta soittomateriaalia, jos sitä oli saatavilla (opet 1, 2, 3, 5 ja 6). Kolme vastaajaa vastasi tähän kysymykseen vielä, että saavat, jos sovittavat itse (opet 2, 3 ja 5). Kahdessa vastauksessa kävi ilmi, että opettaja saa soittomateriaaleja, jos säveltää itse (opet 2 ja 3).

Lyhyistä vastauksista huolimatta on pääteltävissä, että haastateltavat saavat hankittua valmiita nuottimateriaaleja helposti. Ongelmana oli lähinnä yleinen materiaalin vähyys, joka näkyi haastateltavien sovitus- ja sävellysvastauksista.

4.8 Kanteleen eriarvoisuus

Seuraavana kysymyskohtana oli, ovatko haastateltavat kokeneet kanteleensoiton opettajina eriarvoisuutta verrattuna muihin instrumentteihin – jos kyllä, niin millä tavoin tämä on ilmennyt. Opettaja 1:n vastaus oli, että hän ei ollut kokenut eriarvoisuutta. Opettaja 4 jätti vastaamatta tähän kysymykseen. Kaksi vastaajaa nosti esiin kanteleen yhteistyön puuttumisen sinfoniaorkesterin kanssa (opet 3 ja 5). Toinen näistä kanteleensoiton opettajista vastasi omalla esimerkillään, että oli ottanut yhteyttä muutamiin orkestereihin (ope 5). Orkestereista vastattiin kieltävästi perus-

tellen, että kantele ei ole yleisöä vetävä soitin. Kantele on orkesterin solistina todella harvinainen jopa täällä kanteleen kotimaassa. (Ope 5.)

Tähän kysymykseen opettaja 2 vastasi, että kanteleensoittajaa pyydetään projektiin mukaan ilman järkevää roolia. Tämä on ongelma projekteissa, joihin on haluttu kantele muutaman kantelevetoisen kappaleen vuoksi ja loppuajaksi koetetaan keksiä kanteleelle jotain järkevää tekemistä. Toisaalta opettaja 2 kertoi kannustavan esimerkin harpunsoittajasta. Esimerkissä todettiin harpunsoiton olevan osa kuulokuvaa meluisissakin paikoissa. Kokonaisuäänimaailma muuttuisi, jos harppu jäisi pois. Haastateltava tuumaili, että ehkä näin olisi myös kanteleen kohdalla. Tämän ongelman kohdalla haastateltava totesi tukevansa sellaisia kanteleensoittajia, joilla oli hänen mukaansa ”Tyypillinen kantelistin kriisi”. Tämä tarkoitti hänen mukaansa, että kanteleensoittaja haluaa jammailla ”noiden siistien tyyppien kanssa” eli muiden soittajien kanssa, mutta kanteleensoittaja ei kuulu alta eikä saa tilaa. Vastaaja kertoi käyttävänsä muiden soittajien kanssa kanteleesta niitä puolia, joissa se on omimmillaan ja parhaimmillaan. (Ope 2.)

Opettaja 5 kertoi kokeneensa eriarvoisuutta ammattiopinnoissaan. Opiskeluaikanaan haastateltava joutui tekemään todella paljon työtä sen eteen, että hänen opiskelupaikassaan muistetaan olevan kanteleensoittajia. Yhteismusisointia oli vaikea saada järjestymään muiden instrumenttien kanssa riittävästi. Haastateltava sanoi ”kursineensa” yhteismusisoinnin opintopisteet omista erinäisistä opiskelupaikan ulkopuolisista musisointitoiminnoista. (Ope 5.)

Eriarvoisuuskysymykseen opettaja 6 vastasi saaneensa osakseen vähättelyä, että kanteletta ei pidetty oikeana kunnon soittimena. Haastateltava pohti, oltaisiinko kymmenen tai kahdenkymmenen vuoden päästä tilanteessa, jossa kanteleensoittajat eivät kohtaisi jatkuvaa hämmästyä kanteleen monipuolisuudesta. Jokaisella kanteleensoittajalla ja kanteleensoiton opettajalla on avaimet ja mahdollisuudet tehdä itse mahdollisimman paljon työtä kanteleen arvostuksen nousuun. Vähättelyyn haastateltavani pohti, että kyseessä saattaisi olla tietämättömyys, miten kanteleessa asiat toimivat. Vastauksessa kummeksuttiin myös stereotypiaa, jossa edelleen kantele yhdistetään ensimmäisenä Kalevalaan. (Ope 6.)

Haastateltavien vastauksista on huomattava, että kantele koetaan osittain eriarvoiseksi soittimeksi verrattuna johonkin toiseen soittimeen. Surullisena asiana tuli esille kanteleen ja sinfoniaorkesterin yhteistyön puute. Onko tosiaan niin, kuten opettaja 5 mainitsi, että kantele ei ole yleisöön vetoava soitin ja sen takia sitä ei haluta ottaa mukaan orkesterin musiikkiin ja orkesterin yhteis-

työhön? Suomen kansallissoittimena luulisi, että kantele olisi yleisöön vetoava soitin ja ihmisiä kiinnostaisi kuulla kanteleensoittoa.

Halusin ottaa esille kanteleen eriarvoisuuden, koska olen itse välillä kokenut olevani eriarvoinen soittaessani kanteletta. Halusin tietää, ovatko haastatteleman kanteleensoiton opettajat myös kokeneet eriarvoisuutta ja ovatko he kokeneet sitä samalla tavalla kuin minä. Ainoastaan opettaja 6 vastauksessa oli samoja asioita, mitä olen itsekkin miettinyt. Kuulen itse edelleenkin jatkuvaa hämmästyä kanteleensoiton monipuolisuudesta, vaikka se minulle on itsestäänselvyys.

4.9 Muut esille tulleet asiat

Lopuksi haastattelemat kanteleensoiton opettajat saivat kertoa, onko jotain tärkeää jäänyt kysymättä, mihin he haluaisivat vastata. Kolme vastaajaa jätti vastaamatta tähän (opet 2, 4 ja 5). Kolmella opettajalla tuli kuitenkin huomioita tähän (opet 1, 3 ja 6). Ensimmäisenä opettaja 1 vastasi, että kanteleensoiton opettajan täytyy pitää huoli omasta hyvinvoinnistaan – tällöin jaksaa työnsänsä. Kesällä voi pitää kursseja ja tehdä äänityksiä ja silloin saa olla luova. Vastauksessa mainittiin haastateltavan opiskeluaika, josta esille tuli vähäinen kokemus lautakuntatyöskentelystä. Tämä asia oli aikaan sidottu juttu, koska kanteleensoiton opetustaso oli nousemassa ja kehitymässä. Haastateltavan mukaan ei ollut tahoja, joka olisi ymmärtänyt esittää lautakuntatyöskentelyä käytännössä, ja siksi ei ollut tilaisuuksia olla lautakunnassa. Toiveena oli, että hänen opettamassaan musiikkiopistossa jokavuotiseen vuosiarviointikonserttiin tulisi ulkopuolinen kanteleensoiton opettaja antamaan henkilökohtaisen palautteen jokaiselle soitto-oppilaalle. (Opet 1.)

Opettaja 3 vastasi lyhyesti, että kanteleensoiton opettajien verkostoitumista tarvittaisiin lisää. Toiveena oli koko Suomen kattavaa, nopeasti reagoivaa kollegatukea. Varsinkin opetussuunnitelmatyöskentelyyn pitäisi saada tukea kollegoilta kattavasti ympäri Suomen. (Opet 3.)

Loppuun opettaja 6 totesi, että ei kanteleensoittajana koe olevansa puhtaasti taidemuusikko, kansanmuusikko eikä pop-jazz-muusikko, vaan vähän kaikkea näitä. Tämä koettiin toisaalta ylpeyden aiheena ja vapauttavana ja taas toisaalta ristiriitaisuuden tunnetta aiheuttavana. Opettajana haastateltava huomasi löytävänsä itsensä kaiken maailman produktioista ja järjestävänsä jotain ylimääräistä. Esimerkkinä tästä oli matkojen järjestäminen oppilaiden kanssa muun muassa kansanmusiikkifestivaaleille ja osallistuminen kanteleyhtyekilpailuihin. Tärkeimpänä huomiona

loppuun haastateltava kertoi käyneensä kollegoidensa kanssa keskustelua, jossa on käynyt ilmi soitto-oppilaiden soittotason lasku. Esimerkkinä tästä oli, että kappale, jota on joskus soitettu perustason 1 vaikeutena, ei enää sujuisi nykyään sen tasoilla oppilailla. (Ope 6.)

Esille nousi asioita, joita ei ollut kysytty. Vastausten perusteella kantelekenttä on vielä kehitty-mässä omaan suuntaansa. Kanteleensoiton opettajat tarvitsevat tukea toisiltaan ja ohjeita sekä lautakuntatyöskentelyyn että opetussuunnitelmatyöskentelyynkin. Tässä nousi taas esille kante-leensoiton opettajien yksinäinen työskentely, joka aiheuttaa kantelekentän kehitykseen haasteita.

Toisaalta erilaisten musiikkikappaleiden soittaminen saattaa aiheuttaa kanteleensoittajalle soitta-jan identiteettikriisin, jolloin kanteleensoittaja ei tunne kuuluvansa mihinkään kategoriaan. Kante-leensoittajat mielletään kansanmusiikin taitajiksi, vaikka he olisivat opiskelleet taidemusiikkia. Nykyisin populaarimusiikki on noussut myös kanteleensoittajien ohjelmistoon, jolloin soittotaidot joutuvat uusiin tuuliin. Toisaalta taas tämä monipuolinen osaaminen on hyväksi kanteleensoiton opettajille, kun he voivat opettaa soitto-oppilailleen monipuolisesti mitä tahansa musiikkia lajista riippumatta.

5 POHDINTA

Opinnäytetyöni aiheena olivat kanteleensoiton opettajien taustat sekä haasteet. Esittelin johdannossa tutkimuskysymyksiä, joihin sain vastauksia tutkimalla lähdeaineistoja ja haastatteleamalla kanteleensoiton opettajia. Tutkimalla kanteleen, kanteleensoiton ja kanteleensoiton opetuksen historiaa olen oppinut paljon omasta instrumentistani ja sen pedagogisista haasteista ja siitä, miksi minä olen kokenut välillä kanteleensoiton opetuksen haasteellisena. Olen ymmärtänyt, että vaikka kantele onkin ikivanha soitin, samalla se on hyvin uusi. Vaikka kanteletta on soitettu satoja vuosia, ei sitä ole opetettu määrätietoisesti kuin alle sata vuotta. Pedagogisesta näkökulmasta se on hyvin nuori, ja onhan moderni konserttikantelekin alle satavuotias. Konserttikanteleen soitotekniikka kehittyi koko ajan, ja uutta on vielä mahdollista keksiä.

Koska kanteleeseen liittyy yhä Kalevalan ja Väinämöisen sekä kansallispuvussa esiintymisen takia paljon ennakkoluuloja ja stereotypioita, kanteleensoiton monipuolisuus saa osakseen hämmästelyä. Tutkimalla lähdeaineistoja olen oppinut, että kanteleensoiton näkyvyyden ja tunnetuksi tulemisen eteen on tehty paljon työtä. Monet kanteleensoittajat ja kanteleensoitosta kiinnostuneet ovat tehneet töitä, jotta kantele saataisiin laajemman yleisön tietouteen monipuolisena ja musiikkilajit rikkovana soittimena. Kuitenkin tieto kanteleen historiasta nostaa soittimen uudelle tasolle minun silmissäni. Ymmärrän paremmin ihmisten ennakkoluuloja ja stereotypioita sekä pystyn levittämään ja opettamaan paremmin tietoa kanteleesta.

Kunnioitukseni on lisääntynyt vanhoja ja uusia kanteleensoittajia ja kanteleensoiton opettajia kohtaan. Ei ole ollut helppo tie saada kanteleensoitto oppiaineeksi musiikkiopistoihin. Nykyisin kuitenkin kantele on vakiinnuttanut asemansa sekä musiikkiopistosoitteina että koulusoittimena. Kantele kouluissa on nykyisin arkipäiväinen näky, mutta tutkimukseni mukaan se ei olisi päätynyt sinne ilman ahkeria ja päättäväisiä kanteleihmisiä.

Haastatteleamalla kanteleensoiton opettajia sain selville heidän opetuksensa ja opettajuutensa haasteita, ongelmia ja selvitettäviä asioita sekä mahdollisia ratkaisuja näihin. Koska kanteleensoiton opetuksella on lyhyt historia, kanteleensoiton opettajilla on omanlaisia haasteita. Haastatteluani käsitti kuusi kanteleensoiton opettajaa Pohjois-Suomen alueelta, joten koko Suomen kattavaksi tulokseksi tätä ei voi todeta. Seuraavaksi olisikin hyvä haastatella ympäri Suomen olevia kanteleensoiton opettajia heidän haasteistaan, ongelmistaan ja selvitettävistä asioista opettajuudesta

ja opetuksesta sekä verrata näitä tuloksia tekemällä haastattelu jonkin muun instrumentin opettajille. Verrokkiryhmän olisi hyvä olla sellainen, jolla on ollut vakiintuneempi opetushistoria kuin kanteleella. Tällöin saataisiin selville kanteleensoiton opetuksen lyhyen historian vaikutus itse kanteleensoiton opetukseen.

Kanteleesta, kanteleensoitosta ja kanteleensoiton opetuksesta on varsin vähän lähdemateriaalia saatavilla, joten aineistona toimi pitkälti yksi koostettu tietokirja kanteleesta. Kantele-lehdet ovat myös olleet hyviä lähdemateriaaleja, koska niihin on kirjoitettu kanteleen nykyhistoriaa. Jos halutaan syventää tutkimusta eli selvittää enemmän kanteleensoiton opetuksen nykytilannetta, pitäisi tietoa saada itse kanteleensoittajilta ja kanteleensoiton opettajilta. Kanteleliiton sekä Kanteleensoiton opettajat ry:n kautta saa onneksi hyvin yhteyden kanteleensoittajiin ja opettajiin ympäri Suomen, mikä olisi seuraava vaihe tutkimuksen syventämisen kannalta. Me kanteleensoittajat, opettajat ja harrastajat eli niin sanotusti ”kantelistit” olemme kuitenkin kanteleihmisiä, ja haluamme siksi tukea toisiamme.

LÄHTEET

Asplund, A. & Sinisalo, S. 1983. Kantele. Forssa: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Evento Awards. 2018. Evento Awards 2017 -finalistit. Viitattu 20.5.2018, <<https://eventoawards.fi/finalistit/finalistit-2017/>>.

Huotari, S. 2002. Muistelmia 1950 ja 1960-luvun kanteletaiteilijoista. Kantele, 24. vuosikerta (3/2002), 19–21.

Huttu-Hiltunen, H. 2014. Himmlerin kanteleensoittaja. Dokumenttielokuva. Tuotanto: Illume Oy. Viitattu 12.6.2017, <<https://areena.yle.fi/1-2171419>>.

Ida Elina. 2016. Koti. Viitattu 20.5.2018, <<http://idaelina.com/suomi.php>>.

Jalkanen, P. 2010. Kantelemusiikki. Teoksessa Kantele (toim. R. Blomster), 308–432. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kaleva. 2004. Metallicalle platinallevymyynnistä sähkökanteleet. Viitattu 20.5.2018, <<http://www.kaleva.fi/uutiset/kulttuuri/metallicalle-platinallevymyynnista-sahkokanteleet/378474/>>.

Kanteleliitto a. Liity. Viitattu 15.5.2018, <<http://www.kantele.net/kanteleliitto/liity>>.

Kanteleliitto b. Kanto. Viitattu 20.5.2018, <<http://www.kantele.net/kanto>>.

Kanteleverstas Leskelä, E. 2018. Kanteleet. Viitattu 12.5.2018, <<http://leskelakantele.fi/kanteleet.php>>.

Kastinen, A. 2014 Pienkanteleiden luova käyttö musiikkikasvatuksessa. Kantele, 36. vuosikerta (3/2014), 14–17.

Kauhanen, M. About. Viitattu 20.5.2018, <<https://www.maijakauhanen.com/about>>.

Koistinen-Armfelt, R. 2016. Kehollisuus ja kosketus kanteleensoitossa. Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia.

Koistinen Kantele Oy 2018. Kanteleet. Viitattu 12.5.2018, <<https://www.koistinenkantele.com/kanteleet/>>.

Laitinen, H. 2010 a. Alkusoitto. Teoksessa Kantele (toim. R. Blomster), 8–19. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Laitinen, H. 2010 b. Rakas tunnettu kantele. Teoksessa Kantele (toim. R. Blomster), 20–167. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Laitinen, H. 2005. Kreetta Haapasalon konsertti Jyväskylän laulujuhilla 1887. Kantele, 27. vuosikerta (2/2005), 5–8.

Laitinen, H. 2007. Toivo Alaspää ja Martti Pokela. Kantele, 29. vuosikerta (4/2007), 26–27.

Linnaranta, O. 2002. Tiesitkö että, osa 3. Kantele, 24. vuosikerta (3/2002), 17–18.

Lovikka Ky. 2018. Isot kanteleet. Viitattu 12.5.2018, <<http://lovikka.com/fi/tuotteet/isot-kanteleet>>.

Lång, M. & Väänänen, T. 1993. Martti Pokelan konserttikantelesävellyksistä. Viitattu 13.5.2018, <<http://www.mlang.name/m-pokela.html>>.

Smolander-Hauvonen, A. 1998. Paul Salminen – suomalaisen konserttikanteleen ja soittotekniikan kehittäjä. Helsinki: Sibelius-Akatemia

Sopanen, I. 2001. In memoriam Ulla-Kyllikki Katajavuori-Koskimies 16.6.1909–5.10.2001. Kantele, 23.vuosikerta (4/2001), 11–12.

Tenhunen, A.-L. 2007. Kanteleliiton historiikki, Kanteleliitto 30 vuotta. Viitattu 19.5.2018, <<http://www.kantele.net/kanteleliiton-historiikki-kanteleliitto-30-vuotta/747>>.

Tenhunen, A.-L. 2010. Kanteleen suuri nousu. Teoksessa Kantele (toim. R. Blomster), 168–307. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Träskelin, J. 2014 a. Kantele on vuoden laatulehti. Kantele, 36. vuosikerta (3/2014), 5.

Träskelin, J. 2014 b. Rauno jos joku. Kantele, 36. vuosikerta (4/2014), 6–12.

Träskelin, J. 2017. Kriitiikin kannukset -palkinto Maija Kauhaselle. Viitattu 20.5.2018, <<http://www.kantele.net/kriitiikin-kannukset-palkinto-maija-kauhaselle/9401>>.

Virta, S & Wegelius, A. 2018. Kanteleliiton tunnustukset vuonna 2018 – Paleface valitsi Vuoden kantelelevyn. Viitattu 20.5.2018, <<http://www.kantele.net/kanteleliiton-tunnustukset-vuonna-2018-paleface-valitsi-vuoden-kantelelevyn/9958>>.

Wegelius, A. 2016. Kanteleliiton tunnustukset. Kantele, 38. vuosikerta (1/2016), 5–7.

Kanteleensoiton opettajien haastattelukysymykset kokonaisuudessaan:

Miksi olet lähtenyt kanteleopettajaksi? Tässä voit samalla kertoa omaa kanteleensoittohistoriaa, esim miksi olet lähtenyt soittamaan kanteletta. Miksi juuri kantele?

Minkälainen käsitys sinulla oli kanteleopettajuudesta opiskeluaikanasi? Vastasiko käsitys odotuksia opiskelujen jälkeen/ päästessäsi työelämään? Millä tavoin?

Minkälaisia asioita omasta opetuksesta ja omasta opettajuudesta, joihin kaipasit ratkaisua, sinulla oli opiskeluaikana ja sen jälkeen? Ovatko asiat muuttuneet, ratkenneet tai jääneet vaille ratkaisua?

Minkälaisia haasteita ja ratkaistavia asioita näet omassa opetuksessa ja opettajuudessa nykyään? Miten ratkaiset haastavat asiat?

Minkälaisia käytännön ongelmia olet kohdannut soitonopetustyössäsi?

Onko jotain tärkeää jäänyt kysymättä, mutta haluaisit vastata?

*Lisäkysymyksiä

- Oletko kokenut kanteleensoitonopettaja eriarvoisuutta verrattuna muihin instrumentteihin? Jos kyllä, niin millä tavoin tämä on ilmennyt?

- Saatko helposti hankittua uutta soittomateriaalia? Niin itsellesi kuin työpaikalle.